

Beoordelen bij BSM

De discussie over het beoordelen binnen Lichamelijke Opvoeding (LO) is actueler dan ooit. Met de aanscherping van de doelen van LO door de verkenning in *Human movement and sports* in 2028 wordt er een duidelijke landelijke horizon geschetst voor ons vak. Ook bij het keuzevak Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM) is een landelijke norm wenselijk, te meer omdat er voor BSM geen Centraal Examen is. Idealiter zou een 6 voor BSM in Groningen dezelfde 6 moeten zijn in Maastricht. Maar wat beoordelen we nou eigenlijk bij BSM? En is er wel behoefte aan consensus met betrekking tot beoordelen met de verschillende visies op het vak en die verscheidenheid in de Programma's voor Toetsing en Afsluiting (PTA) in Nederland?

Door: Dennis Witsiers

Globale eindtermen, gelijke beoordelingen?

Met de invoering van de herziene Tweede fase in 2007 werd de studiebelasting van BSM uitgebreider, werd het aantal eindtermen beduidend minder en werden deze eindtermen minder gedetailleerd geformuleerd. Basis voor deze herziening was de ministeriële nota 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' (2003), waarbij de achterliggende gedachte was dat scholen meer vrijheid en keuzemogelijkheden moeten krijgen voor de invulling van onder andere BSM.

In de handreiking 'Bewegen, sport en maatschappij' van Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) (2007) zijn de mogelijkheden voor toetsing van de eindtermen in het schoolexamen aangegeven en worden er suggesties gedaan voor de mogelijke weging van de verschillende toetsen. Dit is een eerste aanzet geweest om landelijk alle BSM-docenten richting te geven in het opstellen van het jaarprogramma, het PTA voor BSM en de daarmee direct samenhangende beoordelingen. De tweede actie die door de SLO is uitgezet om landelijk BSM-scholen beoordelend zoveel mogelijk op één lijn te krijgen, is de oprichting van zes regionale BSM-netwerken. Deze netwerken hebben onder andere als doel het vak op schoolniveau een kwaliteitsimpuls te geven en tot landelijke afstemming en niveaubepaling te komen. Het derde initiatief om enigszins gelijkheid te krijgen in beoordelen bij BSM is de publicatie van *BSM-toetsvoorbeelden* (2010). In deze publicatie staat een groot aantal toetsvoorbeelden, waarin

Observeren

niveaus beschreven staan van zowel praktijk- als theorie-onderdelen, die mogelijk binnen het BSM-programma gegeven kunnen worden. Het vierde wat SLO de afgelopen jaren ondernomen heeft, is 'Kwaliteitsborging Toetsing'. Dit had als doel om gezamenlijk het niveau van theorietoetsen te bepalen en dit niveau te borgen. Tenslotte zijn vanaf augustus 2012 veel BSM-leerlingen de nieuwe methode *Be Sports-Minded* gaan gebruiken. Deze methode bestaat uit een leerboek en een website. Op deze website staan onder andere diverse (diagnostische) theorietoetsen, met vragen op verschillende niveaus volgens de Taxonomie van Bloom. Deze vijf genoemde initiatieven in een notendop hebben allemaal als doel om landelijk richtlijnen te geven in het beoordelen van zowel theorietoetsen als praktische opdrachten binnen BSM.

Wat wordt met beoordelen bedoeld?

Beoordelen, evalueren en toetsen wordt in zowel de literatuur als het werkveld vaak door elkaar gebruikt. Brouwer (1998) beschrijft evalueren van bewegingsonderwijs als het verzamelen, verwerken en interpreteren van informatie over enig aspect van bewegingsonderwijs met de bedoeling om een waardeoordeel te vormen over dat onderwijs(aspect). Standaert, Troch, Peeters & Piedfort (2006) definiëren evalueren als een proces waarbij de docent informatie verzamelt over de leerprestaties van de leerlingen, zodat hij een waardeoordeel kan toekennen. Beoordelen is een belangrijk onderdeel van evalueren. Het doel van beoordelen kan echter erg verschillen. Formatief beoordelen heeft als doel het onderwijsleerproces (eventueel) te verbeteren en/of aan te passen, zowel voor leerlingen als de docent. Voor de leerlingen betekent dit dat hun vorderingen zichtbaar worden waardoor je zou kunnen beslissen om je lesstof of leermiddelen aan te passen. Daarnaast heeft formatief beoordelen voor leerlingen het doel om hun leerproces te verbeteren. Zij krijgen namelijk inzicht op hun sterke en zwakke punten. Daarmee is formatief beoordelen gericht op het didactisch perspectief (Standaert e.a., 2006). Voorbeelden van formatieve toetsing zijn het tussentijds gebruik van de SLO-toetsvoorbeelden en de diagnostische toetsen uit de methode *Be Sports-Minded*. Gebruik van deze twee voorbeelden van toetsen zijn door Eric Swinkels en >>

Contact:

d.witsiers@fontys.nl

Dennis Witsiers uitgewerkt in respectievelijk *Lichamelijke Opvoeding 3*, jaargang 98 en *Lichamelijke Opvoeding 2*, jaargangen 100 en 101. Jaartal zegt meer dan jaargang.

Summatief beoordelen heeft als doel te komen tot een oordeel over de (leer-)prestatie van een leerling. Het gaat er dus om wat een leerling aan het einde van een bepaald traject heeft bereikt. Deze vorm van beoordeling is vooral gericht op het agogische perspectief (Geerligts & van der Veen, 2007). Alle BSM-onderdelen die in het PTA beschreven staan, worden summatief beoordeeld.

Dankzij de waardevolle functie van het formatief toetsen en de noodzakelijkheid van summatief beoordelen, worden beide in dit artikel beschreven.

Beoordelingscriteria

Binnen BSM wordt dus zowel van formatieve als summatieve beoordelingen gebruikgemaakt. En beide hebben invloed op het niveau en de kwaliteit van BSM. Bij formatief beoordelen geef je als docent aan wat je uiteindelijk verwacht van de leerlingen. Zij hebben dan nog tijd en ruimte om zich te verbeteren. Met summatieve beoordelen geef je een eindoordeel over een PTA-onderdeel. Hiermee wordt niet aangegeven wie de beoordeling uitvoert. Want als de beoordelingscriteria voldoen aan de vier 'D's' zoals Brouwer (1998) die heeft beschreven, zou het niet uit hoeven maken wie er beoordeelt. Hij onderscheidt vier criteria, te weten dekkend, docentafhankelijk, te doen en doorzichtig. Met 'Dekkend' wordt nagegaan of beoordeeld wordt wat er beoordeeld moet worden. De te beoordelen aspecten moeten dus relevant zijn ten opzichte van de doelstelling. Docentafhankelijk wil zeggen dat een beoordeling, bij herhaling, elke keer hetzelfde zou moeten zijn en dat het niet bepalend zou moeten zijn wie er beoordeelt. Ten derde moet de beoordeling te 'Doen' (hanteerbaar) zijn, wat inhoudt dat de gestelde doelen en de daarbij behorende beoordeling reëel zijn in zowel uitvoering als in tijd. En tenslotte 'Doorzichtigheid', waarbij het voor alle betrokkenen transparant moet zijn waarop beoordeeld gaat worden. Wanneer de beoordelingscriteria voldoen aan deze norm zou het dus in principe niet uit hoeven maken of de docent beoordeelt of dat de leerlingen elkaar beoordelen. Peerassessment wordt landelijk bij BSM al regelmatig toegepast, met name omdat dit binnen het leertraject van de BSM-leerlingen ook een doel kan zijn. De leerlingen leren door middel van formatief beoordelen het geven van een oordeel over de ander. Zij leren, in een veilige, niet direct bepalende situatie, kijken naar en beoordelen van medeleerlingen. En wanneer de leerlingen goed getraind zijn in het beoordelen van elkaar, je jouw leerlingen in deze vertrouwt en je beoordeling voldoet aan de vier 'D's' van Brouwer is het zelfs een optie om leerlingen elkaar summatief te laten beoordelen. Het zou tenslotte niet uit hoeven maken!

Hulp verlenen

Wie, waar, wat?

Als het niet uitmaakt 'wie' er beoordeelt, zou het dus ook niet uit hoeven maken 'waar' er beoordeeld wordt: op die school in Groningen of die in Maastricht. Dat zou kloppen indien beide scholen exact hetzelfde zouden zijn en aanbieden. Dat geeft direct aan wat de moeilijkheid is van het beoordelen bij BSM; geen enkele school heeft hetzelfde PTA, gebaseerd op dezelfde visie, uitgewerkt in eenzelfde jaarplanning. Door de abstracte beschrijvingen van de eindtermen geven deze hierin geen soelaas; elke school is vrij om te beoordelen naar eigen inzichten. De SLO heeft echter wel een advies gegeven over de mogelijke wegingen van BSM-onderdelen. Deze staan beschreven in de handreiking 'Bewegen, sport en maatschappij' (2007; tabel 1). In het PTA van elke school staat aangegeven hoe zwaar elk onderdeel meetelt voor het eindcijfer voor BSM. Doorredenerend met deze kennis is het dus belangrijk 'wat' er beoordeeld wordt; de BSM-onderdelen die beschreven staan in het PTA van betreffende scholen.

PTA BSM	Havo	Vwo
Theorietoetsen	30%	30%
Praktische opdrachten:		
1. Bewegen	35%	25%
2. Bewegen en regelen (lesgeven en organiseren)	25%	15%
3. Bewegen en gezondheid (trainingsprogramma)	10%	10%
4. Onderzoeksopdracht (reflectieopdracht vwo)	N.v.t.	20%

Tabel 1: Advies PTA BSM (Brouwer, 2007, p. 35)

Functies van beoordelen

Dit geeft landelijk wel houvast, maar zegt nog niets over 'wat' we beoordelen. Dit bleek ook tijdens de landelijke BSM-netwerkdag op 26 november 2013 in Culemborg. In een discussieronde met BSM-collega's bleek dat er bij het beoordelen van BSM-onderdelen nog geen algehele consensus is over het beoordelen van enkel het product of enkel het proces of juist het beoordelen van de combinatie van het product en het proces.

Wat je beoordeelt, heeft direct te maken met de doelen van je les maar ook met de functies van het beoordelen. Wat wil je bereiken met het beoordelen? Zoals al eerder genoemd is, kan beoordelen een diagnostische functie hebben. De tweede belangrijke functie volgens Brouwer is het selecteren, waarbij je aan kunt geven of het gewenste eindniveau al dan niet bereikt is. Daarnaast heeft beoordelen een begeleidende functie, waarbij het met name een didactisch hulpmiddel is voor het leerproces van leerlingen. Een belangrijke voorwaarde is wel dat de leerlingen erbij betrokken worden. Leerlingen kijken bijvoorbeeld naar elkaar en waarderen/beoordelen elkaar. Tenslotte heeft beoordelen nog een legitimerende functie. Uitgaande van bovengenoemde functies dient elke BSM-docent na te gaan wat er beoordeeld moet worden; product, proces of juist een combinatie van beide.

In het andere artikel over beoordelen bij BSM in deze *Lichamelijke Opvoeding* (zie het praktijkkatern) zal ik de hierboven gestelde vraag beantwoorden en tevens dieper ingaan op de praktische kant van het beoordelen bij BSM. ◀■

Dennis Witsiers is docent Beweging Agogische Wetenschappen bij Fontys Sporthogeschool

Bronnen

- Anthoni, K., W. van de Kamp, E. Schrik, E. Swinkels, R. Veldboer, D. Witsiers (2010). *BSM Toetsvoorbeelden.*, Enschede: SLO.
- Brouwer, B. (1998). 'Evaluatie van bewegingsonderwijs'. In H. Stegeman (red.), *Onderwijs in Bewegen. Basisthema's in de lichamelijke opvoeding* (pp. 250-277). Houten/Diegem: Bohn Stafleu en Van Loghum.
- Brouwer, B. & E. Swinkels (2007). *Handreiking schoolexamen bewegen, sport en maatschappij. Havo/vwo.*, Enschede: SLO.
- Brouwer, B., A. Aldershof, H. Bax, M. van Berkel, G. van Dokkum, M. J. Mulder en J. Nienhuis (2011) *Human, movement and Sports 2028*. Enschede: SLO.
- Geerligts, T. & T. van der Veen (2007). *Lesgeven en zelfstandig leren*. Assen: Van Gorcum.
- Kleij, F. v.d., J. Vermeulen, T. Eggen & B. Veldkamp (2012) 'Leren van toetsen; een cyclisch proces.' In *Toetswijzer*. Arnhem: Cito
- Standaert, R., Troch, F., Peeters, I. & Piedfort, S. (2006). *Leren en onderwijzen*. Inleiding tot de algemene didactiek. Leuven: acco.
- Swinkels, E. (2010): *BSM Toetsvoorbeelden*. In *Lichamelijke Opvoeding* 3, Jrg. 98, blz 38 ev.
- Witsiers, D. (2012): Be Sports-Minced. In *Lichamelijke Opvoeding* 2, Jrg 100, blz 34 ev.
- Witsiers, D. (2013): 'De rol van scheidsrechter bij LO2'. In *Lichamelijke Opvoeding* 2, Jrg 101, blz 24 ev.

BSM beoordelingscriteria Leren organiseren

Naam organisator..... Naam mede-organisatoren.....

	Onvoldoende (tot 5,5)	Voldoende (5,5 - 7,0)	Goed (7,0 - 8,5)	Uitstekend (8,5 - 10)
1 Eigen initiatief en verantwoordelijkheid (voorbereiding)	Neemt afwachtende houding aan, komt niet of slecht afspraken na, reageert niet of matig.	Neemt deels zelf initiatieven, maar stelt zich (soms) afwachtend op, geeft weinig signalen af als het niet goed gaat.	Neemt in alle fasen zelf initiatieven en verantwoordelijkheid, geeft zelf signalen af als het niet goed gaat.	Neemt in alle fasen initiatieven, geeft zelf signalen af als het niet goed gaat, complimenteert datgene wat goed gaat, begeleider hoeft nauwelijks te sturen.
2 Samenwerking met medeleerlingen en begeleider(s) (voorbereiding)	Komt afspraken niet / matig na en is niet / nauwelijks open in communicatie.	Komt afspraken meestal na en is redelijk open in communicatie.	Komt afspraken na en is open in de communicatie.	Komt afspraken na, is open in de communicatie en houdt goed rekening met medeleerlingen en begeleider(s).
3 Voorbereiding wedstrijddag	Is te laat aanwezig, heeft geen schooltenu aan, helpt alleen op aangeven van anderen.	Is op tijd aanwezig, heeft zijn schooltenu aan, helpt op aanwijzing mee bij het klaarzetten van het materiaal.	Is ruim op tijd aanwezig, heeft zijn schooltenu aan, weet wat er moet gebeuren, helpt op eigen initiatief mee bij het klaarzetten van de materialen.	Is ruim op tijd aanwezig, heeft zijn schooltenu aan, weet wat er moet gebeuren, helpt op eigen initiatief mee bij het klaarzetten en stimuleert anderen daarin.
4a Scheidsrechter (leiding geven aan de wedstrijden)	Heeft moeite om overtredingen te herkennen en spelregels toe te passen, fluit niet tijdig en duidelijk, blijft teveel op een plaats staan.	Begint en eindigt het spel op tijd, herkent overtredingen, fluit duidelijk hoorbaar.	Begint en eindigt het spel duidelijk en tijdig, herkent overtredingen, fluit duidelijk hoorbaar, voorkomt storend gedrag, volgt het spel van nabij.	Begeleidt het spel accuraat steeds van nabij, hanteert spelregels duidelijk; fluit gepast bij overtredingen; voorkomt storend gedrag ook bij spannende wedstrijden.
4b Wedstrijdtafel (verwerken uitslagen, regelt het toernooi)	Heeft hulp nodig met tijdig aangeven begin/eindsignaal, heeft hulp nodig bij het foutloos verwerken van uitslagen en standen.	Geeft duidelijk begin- en eindsignaal, verwerkt de uitslagen van de wedstrijden in het schema en de punten per team.	Geeft duidelijk begin- en eindsignaal, verwerkt uitslagen correct, anticipeert op vervolgronden.	Geeft duidelijk begin- en eindsignaal, verwerkt uitslagen en standen foutloos, anticipeert op finalewedstrijden.
5 Evalueren a van jezelf b van je medeleerlingen	Herkent met hulp verbeterpunten van zichzelf en van anderen.	Benoemt enkele (voornamelijk praktische) verbeterpunten van zichzelf en van anderen.	Beschrijft duidelijke verbeterpunten en benoemt daarbij ook gedragsverandering van zichzelf en van anderen.	Beschrijft duidelijke verbeterpunten, geeft samenhang tussen oorzaak en gevolg van eigen gedrag en dat van anderen.